

**ORDU İLİNİN ESKİ ADI "KOTYORA"
VE
TARİHİ ALT YAPISI**

Prof. Dr. Necati DEMİR

Ordu ili, M.Ö. 400 yılından önce günümüzdeki şehir merkezinin yaklaşık 5 km batısında, halk arasında Bozukkale olarak bilinen yerde "*Kotyora* (<Kutyöresi)" adıyla kurulmuştur.

Şehrin buraya kurulmasının tek nedeni bulunmaktadır: Çevrede "*Doğal Liman*" doğal liman olacak tek yer oluşu.

Kotyora kelimesini Rumca olarak işleyen yabancı tarihçiler ve misyonerler bu durumu bir ganimet saymışlardır. Kelimeye bir anlam veremeyen Türk tarihçileri de yabancıların dümen suyuna girmişler, konuyu içinden çıkılmaz duruma sokmuşlardır.

O hâlde Ordu ilinin eski adının *Kotyora* oluşunun sebebi nedir?

Karadeniz Bölgesi'ndeki bugünkü şehir merkezlerinin pek çoğunun kuruluşunun temelinde de *Kotyora*'da olduğu gibi, aynı sebep yatmaktadır. *Sinop, Samsun, Ünye, Bolaman, Kotyora (Ordu), Giresun, Tirebolu, Trabzon, ...* şehir merkezlerinin kuruluşu tamamıyla doğal limanla ilgilidir.

Bu bölgeye, Hz. İsa'nın doğumundan çok önceleri, bilemediğimiz tarihlerde Turan / Türk boyları gelip yerleşmiş; madencilik, tarım ve hayvancılıkla uğraşmakta idiler¹. Özellikle maden konusunda dünyanın en önde gelen bölgesi M.Ö. yıllarda Orta Karadeniz Bölgesi'dir. Sakaların Halip boyu, bu bölgede yaşamaktadırlar ve dünyaya demircilikleri ile ün salmışlardır.

Dış dünyadan pek çok millet, bu durumu öğrenince gemilerle Karadeniz Bölgesi'ne gelmekte, gemilerini doğal limanlara demirlemektedir. İç kesimlerde yerleşen halk, ürettikleri ürünleri bu gemilerin demirlediği limanlara getirmiş, burada mal mübadelesinde bulunmuştur. Zamanla doğal limanların çevresi kalabalıklaşmış, bir pazar haline gelmiş; böylece günümüz modern şehirlerin temeli atılmıştır.

---

¹ Bu konuda geniş bilgi için bk. Necati Demir, *Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Tarihî Alt Yapısı*, (Tarih, Etnik Yapı, Dil, Kültür), XVII+250 s., Ankara 2005.

Yörede yaşayan yerli halk(Turan/Türk), bir tarih yaymamış gibi görünmekte. Veya yazdığı kaynaklar günümüze ulaşmamıştır. Yabancıların yazdıklarından bir kısmı ise korunmuştur. Onlar bu bölgenin tanıtımını kendi bakış açısına göre yazdıkları için Karadeniz Bölgesi ile ilgili tarih yabancılara yazdıklarına göre şekillenmiştir. Özellikle Yunan tacirler buralara gelip ticaret yapmışlar, misyonerlik faaliyetlerinden de geri durmamışlardır. Sonuç itibarıyla Karadeniz'in kıyı şeridindeki şehirlerin, ticarî bir temelden öte gitmemesine rağmen, Yunanlılar kurmuş gibi işlenmiştir. Günümüzde de aynı yalanlar yine misyonerler vasıtasıyla halka anlatılmakta, gerçeği bilmeyen Türk insanı da bunlara inanmak zorunda kalmaktadır.

Bütün bu genel bilgilerden sonra Ordu ilinin eski adı Kotyora ismine gelelim:

M.Ö. 400'de şimdiki Ordu ilimizin ismi *Kotyora* olarak kaydedilmiştir². Bu ismin hangi tarihte bu şehre verildiği belli değildir. Ancak M.Ö. 400'den önceleri de şehrin bu isimle bilindiği anlaşılmaktadır. Bu isim *kot* (kut) ve *yorası* (yöresi) kelimelerinin birleşmesinden oluşmuş gibi görünmektedir. M.S. I. yüzyılda Plinius bu şehri yine aynı isimle kaydetmiştir³.

Hiçbir yer adı tesadüfen verilmemiştir. O hâlde Kotyora isminin verilmesinin de bir tarihî alt yapısı bulunmaktadır. Kelimenin aslı KUT YORASI/YÖRESİ'dir ve burada Kutlar iskan ettiği için böyle bir ad verilmiş olmalıdır.

Kutlar kimdir?

Kutlar B. Hrozny'ye göre Hazar Denizi'nin güney doğusunda, Türkistan'da oturmakta iken daha sonra M.Ö. 2500-2400 yıllarında Hazar Gölü çevresinden batıya doğru göçmüşlerdir⁴. Kutlar 2500 yılından sonra Akkad'ın Samî Krallığını yıkıp Mezopotamya'da 125 yıl hüküm sürmüşlerdir⁵. M.A. Beek ise onların Kerkük ve çevresinde yaşadığını bildirmiştir⁶.

---

² Ksenophon, *Anabasis*, (Çeviri: Hayrullah Örs), İstanbul 1944, s. 224.

³ Adem Işık, *Antik Kaynaklarda Karadeniz Bölgesi*, Ankara 2001, s. 107.

⁴ Kemal Balkan, "Eski Önasya'da Kut (veya Gut) Halkının Dili İle Eski Türkçe Arasındaki Benzerlik", *Erdem*, C. 6, S. 16, Ocak 1990, s. 18'den naklen.

⁵ Balkan, agm, s. 9.

⁶ Balkan, agm, s. 18'den naklen.

M.Ö. 2500 yıllarında Mezopotamya'nın kuzeyinde⁷ hüküm sürmüş Kutların Türkçe konuşan bir kavim olduğu konusu bilim dünyasının aydınlatıldığı bir gerçektir.

Doğudaki dağlarda yaşayan Kut/Gutlar, M.Ö. 2300'lü yıllarda Mezopotamya'ya saldırıp büyük tahribatlar yapmışlardır⁸. Bu saldırılar sırasında temel ihtiyaç maddelerinin fiyatlarının büyük oranda yükseldiği, asayişin bozulduğu tarihî kaynaklarda bir ayrıntı olarak yer almaktadır⁹.

Pek çok bilim adamı tarafından Kutların 2260-2223'ten sonra Dicle Irmağı'nın kuzeyine doğru göçtükleri iddia edilmektedir¹⁰.

Daha önce İran'daki Zağros Dağları'nın eteklerinde yaşayan Kutlar, M.Ö. 2150'de Akad İmparatorluğunu yıkmışlar ve Anadolu'da hâkimiyeti ele almışlardır¹¹.

Bizans İmparatoru Mihail 1042'de İstanbul'dan doğuya doğru sefere çıkar, Gutların memleketini tabiyeti altına sokar¹².

Bizans İmparatoru Diojen, Alparıslan'ın ordusunu karşılamak üzere Malazgirt'e giderken askerlerinin arasında Gutlar da bulunmaktaydı¹³.

Trabzon'da bulunmuş M.S. 483 tarihli bir onarım kitabesinde, onarıma yardım edenler arasında *Gutlar* da sayılmıştır¹⁴.

Kut kavminin Türk kökenli olduğunu ünlü Sümerolog Prof. Benna Landsberger, 1937'de yapılan Tarih Kurultayı'nda Atatürk'ün huzurunda

---

⁷ M. Ö. 2500 yıllarında Mezopotamya'da yürürlükte olan dünyanın ilk yazı dili Sümerce'nin kaynağı konusunda çok sayıda araştırma yapılmıştır. Pek çok bilim adamı bu dilin Ural-Altay dillerinin bir parçası olduğunu kabul etmiştir. Osman Nedim Tuna ses denklıklarından hareket ederek 165 Türkçe kelimenin Sümerceye geçtiğini ispat etmiştir (Osman Nedim Tuna, *Sümer ve Türk Dillerinin Tarihi İlgisi ve Türk Dilinin Yaşı Meselesi*, Ankara 1990; Gürer Gülsevin, "Sümerce İle Türk Dilinin İlişkisi", *Türkler*, C. 1, Ankara 2002, s. 457-459). Türklerin ata yurdu olarak bilinen Altay Dağları'nın en yüksek tepelerine "Üç Sümer Tepesi" denilmesi ve Şamanizm inancına göre buranın dünyanın merkezi sayılması ilgi çekicidir.

⁸ Samuel Noah Kramer, *Tarih Sümer'de Başlar*, (Çeviren: Hamide Koyukan), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 1999, s. 435-436.

⁹ Kramer, *age*, s. 311-312, 323.

¹⁰ Balkan, *agm*, s. 19.

¹¹ Ekrem Memiş, "Orta Doğu'da Türklerin Varlığı Tartışması", *Türkler*, C. 1, Yeni Türkiye yay., Ankara 2002, s. 436-451.

¹² Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162), (Türkçeye çeviren: Hrant D. Andreasyan), TTK yay., Ankara 1987, s. 75.

¹³ Urfalı Meteos Vakayi-nâmesi, s. 140-141.

¹⁴ P. Minas Bijişkyan, *Karadeniz Kıyıları Tarih ve Coğrafyası*, (Tercüme: Hrand D. Andreasyan), İstanbul 1969, s. 47-48.

açıklamıştır¹⁵. Landsberger, ölüm yılı olan 1968'e kadar bu konuyu geliştirmeye çalışmış, konu ile ilgili olarak dersler ve konferanslar vermiştir. Kut dili ile Eski Türkçenin bağlantısı üzerinde çok emek harcamış, devrinin önemli bilim adamları olan A. von Gabain ve László Rásonyi'nin de onun görüşlerine katıldığı anlaşılmaktadır¹⁶.

Kutlara ait yazıtlardan anlaşıldığına göre kağanlarının adlarının *Yarlagan, Tirigan, Şarлак /Çarлак, El-ulumuş, İnim-bakaş* oluşu, onların Türk milletinin bir parçası olduğunu aslında şüpheden uzak tutmaktadır¹⁷.

Kutçadan kalan kişi, tanrı, yer adlarını ve cins isimlerin yapısını ve köken bilgisini Sümerolog Kemal Balkan tahlil etmiş ve Türkçe ile Kutçanın bağlantısını ortaya koymuştur¹⁸.

Landsberger, Anadolu'da yaşamış *Gutium* yahut *Kutium* milletinin Kutlar olduğunu, bu kelimenin Akatça nispet eki *-ium* aldığını belirtmiştir¹⁹.

Kütahya ilimizin eski kaynaklardaki ismi Kutium'dur. *-ium*'un Akatça nispet eki dikkate alındığında adı geçen şehrimizin kurucusunun Kut / Gutlar olduğu açık bir biçimde ortaya çıkmaktadır.

Bu bölgede *Kut* isminin *Kot* biçiminde söylendiği ve kayıtlara geçtiği, Kutlara ait bir ölçü birimi olan *kot* ve *Komar / Kumar* boyunda da görülmektedir. Bu, Yunan alfabesinde " u " sesinin olmayışından kaynaklanıyor olsa gerektir.

Ordu ilinin eski adı olan *Kot* < *Kut Yorası/Yöresi* adı işte yukarıda anlattığımız *Kut Türklerinin* mirasıdır. Ordu'da Kutlarla ilgili başka yer adları da bulunmaktadır: 1455'te Ordu'da *Kuthucalu, Kutlulu* (Bolaman), *Kutlulu* (Bozat) adlı karyeler bulunmaktadır²⁰. Ordu'ya bağlı Mesudiye ilçesinin Derinçay köyünün eski ismi ise *Konanı* (kut-ana?)'dir.

Yakın çevredeki durum ise şu şekildedir:

Trabzon iline bağlı Çaykara'nın Demirli köyünün eski ismi *Kotu*'dur. Araklı ilçesi Turnalı, İyisu, Pervane köylerinin ortasındaki tepenin ismi

¹⁵ *İkinci Tarih Kongresi*, Devlet Basımevi, İstanbul 1927, s. 1-13. Vecihe Hatipoğlu, "Türk Tarihinin Başlangıcı", *Türkoloji dergisi*, C. VIII, Ankara 1979, s. 29-32.

¹⁶ Kemal Balkan, "Eski Önasya'da Kut (veya Gut) Halkının Dili İle Eski Türkçe Arasındaki Benzerlik", *Erdem*, C. 6, S. 16, Ocak 1990, s. 16.

¹⁷ Vecihe Hatipoğlu, "Türk Tarihinin Başlangıcı", *Türkoloji dergisi*, C. VIII, Ankara 1979, s. 29-52.

¹⁸ Balkan, agm, s. 38-64.

¹⁹ Balkan, agm, s. 17.

²⁰ Bahaeddin Yediyıldız-Ünal Üstün, *Ordu Yöresinin Tarihi Kaynakları I*, Ankara 1992, s. 623.

Kudula'dır. Trabzon'un yaylalarından birinin adı *Kuti*'dir. Trabzon Yomralı'ya bağlı Oymalı köyünün değiştirilmeden önceki ismi *Kodil*, Maçka'nın Ormaniçi köyünün adı ise *Kodila*'dır.

Gümüşhane Merkez Dibekli köyünün eski kayıtlardaki ismi *Kodilbahçe*'dir.

Erzurum'un Şenkaya ilçesine bağlı Atyolu köyünün eski adı *Kod*, Erzurum-merkez Taşpınar köyünün eski ismi *Kotanis*'tir.

Kars'ın Çıldır ilçesine bağlı Damlıca köyünün eski adı *Kodamik*, Sabaholdu köyününkü ise *Kodas*'tır. Tunceli'nin Ovacık ilçesine bağlı Paşadüzü'nün adı *Kodi*;

Ardahan'a bağlı Akyaka köyünün eski kaynaklardaki adı ise *Kodishara*'dır.

Tokat-Reşadiye Taşloca köyünün eski kaynaklardaki ismi *Kotani*'dir. Çorum'da *Kutigin*, Tokat-Sonisa'da *Kutlu*, Kara-hisâr-i Şarkî'de *Kutluca*, Canik'te *Kutluca Baba*, *Kutlucaviran* (Reşadiye), Bayburt'ta *Kutlulapa*, Malatya'da *Kutuldere*, Bolu'da *Kutlucaviran*, *Kutluboğa*, Kocaeli'de *Kutluca* (İzmit), *Kutluca* (Gebze) adlı yerleşim yerleri bulunmaktadır²¹.

Kutlarla ilgili yer isimlerinin yoğunlaştığı bölgeye dikkat edilirse Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi ile komşu yörelerde yoğun olarak Kut Türklerinin yerleştiği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Tarihi kaynakların yetersiz olduğu konularda ilk akla gelen etnoğrafik malzemelerdir. Konuya bir de bu açıdan bakalım:

Artvin, Rize, Trabzon²², Erzincan, Bayburt, Kars, Bitlis ve köylerinde altı-sekiz kilo tahıl alan tahtadan yapılmış ölçüğe *Kot* / *Kut*²³ denilmektedir²⁴. *kot* kelimesinden türeyen *kotar*- "bir kaptan diğer kaba yemek boşaltmak", *kotarılma*, *kotarılmak*, *kotarma* kelimeleri Türkiye Türkçesinde yürürlüktedir. Konuyu daha ilgi çekici duruma getiren ise 1069'da aynı ölçüğün bilinmesi²⁵; hem Balasagun'lu Yusuf Has Hacib'in

²¹ 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rum Defteri (937/1530), Defter-i Hakan Dizisi I, Ankara 1997.

²² Trabzon ve yöresinde her ürüne göre kot /kutun miktarı değişmektedir. Örnek: Bir kot mısır sekiz, bir kot fındık altı kilodur.

²³ *kot* kelimesinden türeyen *kotar*- "bir kaptan diğer kaba yemek boşaltmak", *kotarılma*, *kotarılmak*, *kotarma* kelimeleri Türkiye Türkçesinde yürürlüktedir. Ağızlarda ise *kotla*- "herhangi bir ürünü kota koyarak ölçmek", *kotlan*- "herhangi bir ürün kota koyularak ölçülmek", *kotlat*- "herhangi bir ürünü kota koyarak ölçtürmek", kelimeleriyle yürürlüktedir.

²⁴ *Derleme Sözlüğü*, C. VIII, Ankara 1975, s. 2935.

²⁵ O devirde otuz-kırk kilelik ölçü birimidir (*Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi*, s. 109).

Katadgu Bilig adlı eserinde (*kotur-* "boşaltmak", *kotrul-* "boşaltılmak")²⁶, hem de *kur* biçiminde Anadolu'da kullanılmasıdır²⁷.

Trabzon ve yöresinde²⁸, kepçeye; hamur ve çeşitli sıvı yiyecekleri karıştırmada kullanılan dört saplı değneğe; meyve toplamaya ve balık tutmaya yarayan ucunda torba olan sırığa *kotal*, *gidal*, *kuteli* denilmektedir²⁹. Bu kelime *kutal*, *kuteli* olarak tarafımızdan yüzlerce kez tespit edilmiş olup yakında yayımlanacak olan *Trabzon İli ve Yöresi Ağızları*'nda (3 cilt) ayrıntılı olarak işlenmiştir.

Sonuç olarak Ordu ilinin eski adı *Kutyora* (<Kot-yorası<Kut-yöresi) *Kut Türklerinin mirası olduğu* ve "*Kutların yaşadığı bölge, yöre*" anlamına geldiği açıkça görülmektedir.

---

²⁶ Reşid Rahmeti Arat, *Kutadgu Bilig III, İndeks*, (İndeksi neşre hazırlayanlar: Kemal Eraslan, Osman F. Sertkaya, Nuri Yüce), İstanbul 1979, s. 272.

²⁷ Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi, s. 109.

²⁸ Rize'de *kutal* "kısa odun parçaları", *kutalı* "yemek karıştırmaya yarayan yassı değnek" olarak tespit edilmiştir (*Derleme Sözlüğü*, C. VIII, Ankara 1975, s. 3017).

²⁹ A. Tietze, *kuteli*, *kotal*, *gidal* kelimelerini Yunanca *kutali* kelimesinden geldiğini iddia etmektedir (A. Tietze, "Griechische Lehnwörter im Anatolischen Türkisch", *Oriens* 8, 1955, s. 228). Dankof ise Ermenice *k'k'al*, *gdal* sözcüğünden geldiği görüşündedir (Bernt Brendemoen, "Doğu Karadeniz Ağızlarının Sözvarlığı ve Sözlükleri", *Kebikeç*, S. 7-8, 1999, s. 81'den naklen). Trabzon ağızları konusunda uzun yıllar çalışan ve pek çok yayın yapan Bernt Brendemoen, net bir görüş bildirmemekle birlikte kelimenin Yunanca olabileceğini ima etmektedir (Brendemoen, agy).